מועדים לשיחה; קריאות חדשות בחגי ישראל — ההכתרה

רעיון מלכות האלוהים נשמע פשוט, שגרתי אפילו, אך אין הוא כזה כלל. בימי קדם הוא היה ייחודי לעם ישראל. ברבות הימים השפיע על התפתחות החופש במערב. היסטוריון יהודי בן המאה הראשונה לספירה, יוספוס פלאוויוס (יוסף בן מתתיהו) עמד על הרדיקליות של רעיון זה. יוספוס כתב על היהדות בשפה היוונית, וכשנדרש לעניין המבנה השלטוני שהיהדות מתווה לא מצא בלשון היוונית מילה הולמת. ליוונים היו מונחים לרוב הדברים. הם היו הוגי הדעות השיטתיים הראשונים בעולם. אפלטון בחיבורו המדינה ואריסטו בספרו הפוליטיקה סקרו את כל סוגי המשטר המוכרים – רודנות, מלוכה, אוליגרכיה, אריסטוקרטיה ודמוקרטיה. אך לשיטת המשטר העברית לא היה להם מונח, ויוספוס הצטרך להמציא מונח חדש ולבארו.

המונח היה "תיאוקרטיה": שלטון האל לבדו. זוהי התפיסה שביטא גדעון, האיש שהוביל את שבטי ישראל לניצחון על המדיינים. כשהעם ביקש להמליכו ענה: "לֹא אֶמְשֹׁל אֲנִי בָּכֶם וְלֹא יִמְשֹׁל בְּנִי בָּכֶם; ה' יִמְשֹׁל בָּכֶם" (שופטים ח, כג).

אומנם לימים המליכו בני ישראל מלך, ולאורך הדורות הם פיתחו שיטות ממשל נוספות: שופטים, זקנים, ראשי שבטים, ראשי גולה, ועדי קהילות, ובמדינת ישראל המודרנית – דמוקרטיה. אבל המושל העליון של עם ישראל היה אלוהים לבדו. לשום שליט בשר ודם לא ניתנה סמכות מוחלטת. הנביאים יכלו למתוח ביקורת על המלכים. אנשים מהשורה יכלו שלא לציית להוראה בלתי מוסרית. ריבונות האל פירושה שישנם גבולות מוסריים לשימוש בכוח. הצדק הוא ריבונה של העוצמה. אלה היו רעיונות מהפכניים, ועודם כאלה.

רעיונות אלה מסבירים גם את התופעה המדהימה ביותר בהיסטוריה היהודית: העובדה שהיהודים שמרו על זהותם הלאומית לאורך אלפיים שנות גלות, כשהם מפוזרים ברחבי העולם. בכל מקום שהיו, אלוהים נשאר מלכם והם נשארו עַמו. ביטוי קולע לכך יש בתפילת "עלינו לשבח", שנכתבה במקורה לראש השנה כפתיחה לפסוקי המלכויות: "

הוא אלוהינו, אין עוד; אמת מלכנו, אפס זולתו".

יש קשר ישיר בין מלוכה לבריאה, ואפשר להסבירו בפשטות. אלוהים ברא את העולם. לפיכך אלוהים הוא בעליו של העולם. מכאן שאלוהים הוא ריבונו העליון של העולם, שהרי הוא יכול לקבוע את התנאים והנסיבות שאנו נתונים להם בעולם. הדבר נכון לאנושות כולה.

זה היסוד לפסקה השנייה ב"עלינו לשבח", פסקה של חזון ותקווה לימים שבהם "כל בני בשר יקראו בשמך" ו"יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך, תישבע כל לשון". אלוהי ההתגלות והגאולה הוא אלוהי ישראל. אלוהי הבריאה הוא אלוהי האנושות כולה. אך זהו אותו

אלוהים. מכאן נבואתו של זכריה המצוטטת בסוף "עלינו לשבח", "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד" (יד, ט).

בתשתית הדברים נמצא הרעיון שאולי הוא המרשים מכולם. "אין מלך בלא עם".4ראו לעיל, הערה 2. העובדה שעם ישראל קיבל עליו את מלכותו של אלוהים, ואת בריתו עם אלוהים אימץ לו לחוקה, משמעה שעם ישראל מעיד על אלוהים בעצם קיומו ובאורח חייו. לכך מכוון משורר תהלים באומרו "וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל" (כב, ד). תהילות ישראל הן הסמל המוחשי למלכותו של אלוהים. הדבר מאציל עלינו הוד בלתי רגיל.

הרב יוסף דוב סולוביצ'יק, בכיר ההוגים היהודים במאה העשרים, נהג להסביר זאת בעזרת סיפור על המורה הראשון שלו לעברית, חסיד חב"ד שהותיר עליו בילדותו רושם בל יימחה כשסיפר לו שראש השנה הוא ההכתרה של ה'. "ומי מניח את הכתר על ראשו?" שאל החסיד, וענה: "אנחנו!" ועוד סיפור של הרב סולוביצ'יק על זיכרונות מתפילת לילה ראשון של ראש השנה שעשה בילדותו במניין חסידי:

עודני יכול לחוש את האווירה הייחודית שאפפה את החסידים בשעה שאמרו את התפילות שבהן הכריזו על ה' כמלכם. ותיקי החסידים כינו לילה זה "ליל ההכתרה". יהודים עניים ועשוקים אלה, שסבל ומרורים היו שגרת יומם, הצליחו לחוות את הכתרת ריבון העולם ואת המשמעות האמיתית של תפילות המלכויות של ראש השנה.,5Aaron Rakeffet-Rothkoff, The Rav, vol. 2 .Hoboken, NJ: KTAV Publishing House, p. 171

השופר בראש השנה הוא הדרך שלנו להשתתף בהכתרת ה'.